Iulian Boldea, Cornel Sigmirean (Editors)
MULTICULTURAL REPRESENTATIONS. Literature and Discourse as Forms of Dialogue
Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2016
ISBN: 978-606-8624-16-7
Section: Language and Discourse

TERMINOLOGY AND PHRASEOLOGY. MEDICAL DOMAIN

Simona Nicoleta Staicu

Assist. Prof., PhD, "Victor Babeș" University of Medicine and Pharmacy, Timișoara

Abstract: In our research work we have classified medical phraseological units into fixed idiomatic and non-idiomatic structures (collocations, strictly specialized co-occurrences). This criterion of classification into stable phraseological units having a higher or lesser degree of occurrency in medical texts along with semantic and morpholexical structuring of these collocations could be considered important linguistic aims, not only in teaching medical vocabulary to foreign students, but also in comparative researches of the field. Rigorous systematic models of medical terms are to be discovered in our research paper which could be equally considered a theoretical as well as practice contribution to amplify the terminological data banks and diversify ways of terms description in other terminographical works.

Keywords: phraseological units, idiomatic, non-idiomatic, occurrences, medical jargon.

Cadrul teoretic

Frazeologia este un compartiment al limbii care studiază *unităţile frazeologice* (UF) dintr-o limbă sau dintr-un grup de limbi: apariţia şi originea acestora, utilizarea lor în limba comună sau în limbajele specializate, rolul pe care îl au în modernizarea limbii literare, familiile frazeologice (DSL: 210).

Trebuie, însă, menţionat că în definirea operaţională a frazeologiei limbajelor speciale, terminologii operează cu multiple accepţiuni ale termenului frazeologie şi recomandă o diversitate de procedee de investigare a acestei categorii lexico-sintactice. În varii direcţii metodologice propuse o atenţie deosebită se acordă criteriilor de „decupaj", de selecţie şi de sistematizare a unităţilor frazeologice.

Frazeologia este considerată ca totalitatea raporturilor dintre un termen şi coocurenţele sale, făcându-se distincţia între frazeologismele *limbajelor specializate* (LS) şi locuţiunile, colocaţiile şi idiomatismele *limbii comune* (LC) .

Alţi specialişti opinează pentru posibilitatea indexării unităţilor frazeologice din LS pe baza analizei conceptuale şi a tipurilor de combinări din cadrul sintagmelor pentru stabilirea ocurenţelor tipice şi a coocurenţelor din text/ discurs, respectiv pentru eliminarea ocurenţelor repetative.

Considerată ca o extensiune a cercetării terminologice, frazeologia lărgeşte considerabil câmpul de investigaţie a limbilor, permiţând vorbitorilor de diferite limbi din lume să acumuleze noi expresii utile, suplimentare, ce vor contribui esenţial la îmbunătăţirea mecanismelor de comunicare, fie la nivelul limbii comune, fie la nivelul limbajelor specializate. Dacă obiectul cercetărilor terminologice îl reprezintă construcţia comunicării ştiinţifice, în care funcţia cognitivă devine primordială, vizând preponderent didactica limbilor şi activitatea de traducere, obiectul frazeologiei este definirea şi cercetarea frazemelor ca unităţi ale discursului ştiinţific.

BDD-V4352 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:58:38 UTC)

În studiile sale consacrate frazeologiei româneşti din limbajul comun, Theodor Hristea distinge mai multe tipuri de astfel de îmbinări lexicale constante: sintagme stabile, unităţi sintagmatice sau grupuri frazeologice (Hristea 1984: 138).

Majoritatea cercetătorilor atribuie frazeologismelor un caracter sintactic şi unul noţional particular: noţiunea desemnată printr-un termen constituie elementul de bază a frazeologismului specializat. Unităţile frazeologice sunt combinaţii de două sau mai multe cuvinte cu sens unitar şi referent unic. Ele se remarcă prin caracterul fix, stabil al poziţiei elementelor componente, unele flexând categorii gramaticale, sau o anumită topică internă.

Se consideră necesar să se elaboreze o definiţie operaţională a frazeologismelor, studiindu-se modalităţile de formare şi precizându-se normele de decupaj din corpusuri de texte. Toate acestea vor contribui substanţial la amplificarea băncilor de date terminologice cu noi informaţii, precum şi la optimizarea activităţilor utilizatorilor de limbaje specializate, interesaţi de cercetarea discursului specializat.

În contextul acestor preocupări, se identifică o dublă interpretare a *unităţilor terminologice* (UT), care sunt, pe de o parte, unităţi ale unui sistem lingvistic dat, pe de altă parte, pot fi văzute şi ca unităţi care aparţin unui sistem noţional ierarhizat. Dacă etichetarea unui termen se face doar prin identificarea noţiunilor şi a realităţilor desemnate, acest demers este insuficient la nivel funcţional. De aceea, expresiile şi construcţiile de diferite tipuri ale limbajului specializat dintr-un domeniu dat, la nivelul textului, sunt foarte importante. Din acest considerent frazeologia devine o componentă esenţială a discursului specializat.

Cu toate acestea statutul frazeologiei rămâne încă incert, vag, iar noţiunea de frazeologie – ambiguă. Considerăm necesar, atât în interesul lexicografiei moderne, cât şi al terminologiei, că trebuie să se traseze distinct limitele cuvântului ca unitate grafică şi ca unitate funcţională semnificativă a discursului, care este o suită de morfeme mai mare decât cuvântul, imprevizibile după regulile gramaticale, şi care trebuie să figureze în lexic. Aceasta ne permite să delimităm, pe de o parte, unităţile lexicale şi pe de altă parte, unităţi de discurs. În acest sens, Alain Rey defineşte frazeologia ca pe „un domeniu intermediar în continuum de suite lexicalizate dintr-o sintagmă, un supliment în discursul imprevizibil” (Rey 1984: 119).

Sunt utilizate diferite criterii pentru determinarea acestor unităţi funcţionale semnificative ale discursului, superioare cuvântului, numite şi unităţi frazeologice, şi anume: gradul de sudură dintre diferitele elemente constitutive ale unităţii de discurs (frazeologism) respective, ordinea cuvintelor, natura elementelor de legătură dintre termeni, modalităţile de expansiune a construcţiei frazeologice. Specialiştii în domeniu consideră necesar să se descrie solidarităţile combinatorii din cadrul sintagmelor din trei puncte de vedere în funcţie de unităţile terminologice de bază: nominale, adjectivale şi verbale, după cum desemnează entităţi, proprietăţi sau acţiuni ori relaţii dintre concepte.

Formaţiuni stabile de tip frazeologic

Ceea ce au în comun toate *unităţile frazeologice* dintr-o limbă dată e faptul că sunt *combinaţii lexicale stabile* de două sau mai multe cuvinte cu sens unitar şi *funcţie denominativă* (Hristea 1984: 134). Studiul frazeologiei este important pentru explicarea modernizării şi relatinizării limbii române: „*Relatinizarea nu s-a înfăptuit numai prin împrumuturi neologice, ci şi prin apariţia, în ultimele două secole, a unui număr mare de îmbinări frazeologice care au fost împrumutate calchiate sau create în interiorul limbii române din material deja existent*” (Hristea 1984: 137).

BDD-V4352 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:58:38 UTC)

Acest tip de compunere specific şi terminologiei medicale duce la formarea unor termeni de tip mixt, cu o formă internă transparentă formând, aşa-numitele **unităţi frazeologice**, care includ pe lângă locuţiuni şi expresii clişeistice, şi unităţi sintagmatice, unele din acestea fiind creaţii interne româneşti (Hristea 1984: 134):

- **prin juxtapunere:** *aparat digestiv*, *astm bronşic*, *centru nervos*, *eminenţă iliopectinee*, *fosa iliacă*, *metabolism bazal*, *nerv sciatic*, *ramură ischiopubiană*, *sistem circulator*, *şant obturator*, *tuberozitate ischiatică*, *ţesut epitelial*, ş.a.
- **sintagme nominale care conţin un nume propriu:** *apeduct Sylvius*, *boala Parckinson*, *boala Crohn*, *manevră Murphy*, *noduli Heberden*, *probă Holmes-Stewart*, *sindromul Down*, *sindromul Zollinger-Ellison*, *sindrom Marfan*, *test Papanicolaou*, *virus Norwalk* etc.
- **sintagme nominale de tipul substantiv + atribut substantival genitival:** *albul ochilor*, *angorjarea sânilor*, *baza craniului*, *capsula articulaţiei cotului*, *centrul reflexelor*, *deformarea oaselor*, *eradicarea infecţiei*, *incizura acetabulului*, *leziunile mucoaselor*, *menţinerea mobilităţii*, *remiterea inflamaţiei*, *rezecţia osteofitelor*, *spina scapulei*, *tendonul lui Ahile*, *tuberozitatea radiusului* ş.a.
- **sintagme compuse din substantiv + atribut adjectival:** *artera toracală*, *centură scapulară*, *deviere ulnară*, *dietă hipocalorică*, *fosa poplitee*, *glande lacrimale*, *ganglioni limfatici*, *incurbare tibială*, *ligament lombocostal*, *materie cenuşie*, *malformaţii coxo-femurale*, *nervul sciatic*, *piramidă nazală*, *regiunea lombară*, *rezorbţie osoasă*, *scoarţă cerebrală*, *spondilită anchilozantă*, *terapie imunosupresivă*, *vena axilară* etc.
- **îmbinări nominale de tipul substantiv + prepoziţie + substantiv:** *canale de conducere*, *extracte de cartilaj*, *exces de os*, *fază de osteoliză*, *glande cu secreţie*, *hernie de disc*, *mişcări de flexie*, *muşchi de rotire*, *oase de susţinere*, *organe de reproducere*, *reacţii cu edem*, *rezecţie de intestin*, *vase de legătură* ş.a.
- **sintagme predicative de tipul verb** + **substantiv (Ac.):** *a administra medicamentaţia adecvată*, *a ameliora durerea*, *a executa mişcări de flexie, extensie*, *a extirpa un nodul*, *a injecta un antiinflamator*, *a se instala menopauza*, *a se modifica evoluţia bolii*, *a perfora stomacul, intestinul*, *a preveni recidivele*, *a secţiona peritoneul*, *a stimula activitatea cerebrală*; **verb reflexiv** + **substantiv:** *se instalează menopauza*, *se modifică evoluţia bolii*, *se extirpă nodulul*, *se irigă canalul*, *se instalează hemiapreza* ş.a.
- **îmbinări formate din mai mulţi termeni cu legături complexe între elementele componente:** *bazin eliptic cu axa mare transversală*, *cataractă în colac de salvare*, *compresie realizată cu ajutorul unei meşe aşezată în rană*, *insuficienţă cardiacă cu debit cardiac crescut*, *necroză liposclerotică extensivă prin factori locali*, *trombopenie congenitală hipoplastică cu aplazie radială* etc.

Uneori acelaşi termen-bază poate forma mai mulţi termeni sintagmatici, combinându-se cu alţii prin legături sintactice diferite. De exemplu, de la termenul *ţesut* se obţin următorii termeni sintagmatici: *ţesut conjunctiv* (prin juxtapunere); *ţesut de legătură*, *ţesut de granulaţie* (cu prepoziţie); *ţesutul dintelui* (cu un genitiv); iar de la termenul *aparat*: *aparat locomotor* (prin juxtapunere); *aparat de detartraj*, *aparat de ventilaţie* (cu prepoziţie); *aparatul dinţilor* (cu un genitiv).

Productivitatea compunerii sintagmatice în limba română conduce spre formule cu o structură precisă, fixă, uneori stereotipică, adaptată funcţiei lor denominative, în

BDD-V4352 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:58:38 UTC)

componenţa cărora termenii medicali sunt receptaţi cu maximă exactitate de cunoscătorii domeniului. Astfel, informaţia este condensată, noţiunile se clasifică şi se extind ca în exemplele următoare extrase din corpusul de texte medicale de specialitate:
sindrom - superficial - sindrom superficial - sindrom superficial posterior - sindrom superficial posterior de arteră sylviană;
mişcare – de flexie – mişcare de flexie - mişcare de flexie în articulaţia umărului;
afazie – senzorială – afazie senzorială - afazie senzorială de tip Wernicke;
pareză – facială – pareză facială - pareză facială periferică - pareză facială periferică homolaterală - pareză facială periferică homolaterală de partea leziunii ş.a.

Asemenea structuri pot fi cu atât mai complexe, cu cât aduc specialiştilor din domeniul medical un aport mai mare de specificitate, fiind mai greu traductibile pentru necunoscători ai domeniului. Particularităţile frazeologice ale unui lexic specializat se raportează, prin urmare, atât la profilul tematic al domeniului sau la modul inovativ de formare a conceptelor dintr-o specialitate, cât şi la evoluţia subsistemului respectiv în grupul de specialişti care le adoptă. Doar în comunicare aceste particularităţi îşi valorifică valenţele de la nivelul lexicului specializat.

Îmbinări frazeologice după gradul de coeziune lexicală

Cercetători ai domeniului Rey, Hristea, Gross acordă unităţilor frazeologice o accepţiune mai largă, incluzând în categoria acestora toate coocurenţele unui termen într-un text, fie că acestea au un caracter de strictă specialitate, cu valoare idiomatică, fie că sunt construcţii terminologice, ai căror constituenţi au un potenţial combinatoriu restrictiv. După opinia noastră, pe baza izvoarelor de specialitate medicală consultate, din care am efectuat extracţia termenilor la care ne referim frecvent în lucrare, trebuie să distingem câteva categorii de îmbinări frazeologice distincte, în funcţie de gradul de coeziune lexicală dintre termenii unităţilor frazeologice, de la determinarea lor *unică sau limitată*, la determinarea *multiplă* a acestora (Staicu, 2016: 126-127):

(a) colocaţii cu caracter stabil, specifice discursului medical, dar şi altor limbaje: *a efectua o manevră, a face o operaţie de, a face o injecţie, a introduce un instrument, a iriga un canal, a extrage un organ* ş.a.;

(b) îmbinări frazeologice bi- sau multimembre, ai căror constituenţi sunt univoc legaţi, doar unul/ (unii) din termeni fiind unic determinat/ (determinaţi), celălalt/ (ceilalţi), marcaţi mai jos cu caractere cursive, fiind liber/ (restrictivi) în combinaţiile lexico-sintactice contractate în discurs, de exemplu: *metode de evaluare a potenţialului neurorecuperator, stimulare magnetică transcraniană, crosa aortei, lezarea emisferului dominant, a suferi un accident vascular cerebral ischemic, boli cerebrovasculare, boala oclusivă trombotică aterosclerotică, stop cardiac/ respirator, recuperare neuromotorie a bolnavului hemiplegic, sarcină extrauterină, bilanţ sfincterian, poziţie în decubit, asocierea abducţiei, pedală de circumducţie, supinaţia antebraţului, pronaţie dureroasă, risc iatrogen* şi multe altele, având cel mai ridicat indice de frecvenţă în textul/ discursul medical;

(c) îmbinări frazeologice idiomatice bi- sau multimembre, ale căror componente sunt biunivoc legate, ambele fiind de strictă specialitate şi fiecare în parte – unic determinată sau cu un grad de colocabilitate extrem de redus, de exemplu: *opercul rolandic, parturientă multipară, angeită granulomatoasă, prolapsul valvei mitrale, infarct cerebral indus de estrogeni, afazii transcorticale, sciziune sylvană, potenţial evocat motor / potenţial evocat cortical somestezic, poliartrită reumatoidă, cortex cerebral, hiperreflectivitate osteotenticulară, leucoencefalopatie metacromatică* ş.a. Aceste tipuri de sintagme sunt

BDD-V4352 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:58:38 UTC)

specifice jargonului medical şi au în textele medicale, evident, o incidenţă extrem de mare, fiind „ermetice" pentru nespecialişti.

Pe lângă cele trei categorii principale de îmbinări lexicale cu caracter stabil menţionate, o ocurenţă considerabilă în textele de specialitate medicală o au şi **(d) unităţile frazeologice de tip „clişeu", sau colocaţiile stereotipice**, în a căror componenţă intră elemente din limbajul comun, dar cu valenţe contextuale speciale: *dirijarea* travaliului, sunt *interesate* articulaţiile, *abolirea* reflexelor, *instalarea* unui deficit focal neurologic, *a debuta* insidios, *a acroşa* facil, *a întuneca* prognosticul, mâna *priveşte* spre..., efect *advers*, *manevra* călcâi-ureche, *scor* Apgar, *agresiune* microbiană, migrena *traduce* o durere paroxistică, retina *interesează* vederea, genunchii *înscriu* modificări etc.; sau **sintagme exprimând metafore ori comparaţii** *mers de raţă*, *mers de pitic*, *senzaţia membrului fantomă*, *ochi de iepure*, *degete în ciocan*, *picior în ghiară*, *coloană de bambus*, *mână de maşinist*, *valoare prag* ş.a.

(e) Din materialul examinat am putut selecta, deasemenea şi un tip de **frazelogisme medicale cu o structură eliptică**: *din şezând în ortostatism, în decubit lateral, în decubit dorsal, manevra bărbie-stern, ...am făcut un stomac,* în care au fost omise precizările *în poziţia de ..., dinspre – către, o operaţie de...* etc.

Ceea ce este caracteristic tuturor acestori tipuri de unităţi frazeologice este capacitatea lor de se extinde în lanţul discursiv al textului de la o structură bimembră la una multimembră, conferind coerenţă discursului (cf. *metode de + recuperare neuromotorie + a bolnavului + hemiplegic*; *răspuns + motor*; *începutul + instalării + răspunsului + motor + în muşchii + membrului + superior*).

Concluzii

Putem afirma că textele medicale se construiesc, de regulă, prin includerea termenilor medicali de diferite tipuri – de strictă specialitate sau termeni cu o arie inter- şi extra-disciplinară de funcţionare – în combinaţii lexicale cu caracter idiomatic sau neidiomatic din cadrul unor contexte, în care ponderea absolută o au lexemele de uz comun care dobândesc semnificaţii speciale şi joacă rolul de liant în actul comunicaţional (text/ discurs) specializat.

Dintre diversele tipuri de unităţi frazeologice considerate din punctul de vedere al sudurii lexico-semantice dintre componente, cele mai frecvente sunt structurile locuţionare neidiomatice, sau colocaţiile cu caracter liber, în care termenii constitutivi se combină liber, fără restricţii, şi cu alte lexeme din uzul altor specialităţi, ori din uzul comun, apoi, în ordinea descrescătoare a frecvenţei lor în corpusul supus analizei, frazeologismele „univoc sau biunivoc legate", construcţiile frazeologice idiomatice, constituite din termeni-lexeme (rezultate ca urmare a unui transfer semantic pe bază de metaforă, în substanţa semantică a unor termeni preluaţi din limbajul comun), clişee frazeologice şi îmbinări lexicale cu caracter eliptic (Staicu 2016: 137).

Pe lângă această clasificare, în care considerăm relevant gradul de sudură dintre termenii contitutivi ai unităţilor frazeologice, esenţială este şi gruparea acestora în funcţie de structura lor morfosintactică, şi anume în UF de tip nominal (de tip atributiv conţinând diferite clase morfologice – substantive, adjective în variate combinaţii sintactice) şi UF de tip verbal (conţinând verbe în diverse combinaţii cu substantive, adjective sau adverbe).

Prin cele expuse mai sus am intenţionat să arătăm atât varietatea unităţilor frazeologice, care au fost descrise din cele două perspective – structural semantică şi structural-sintactică, cât şi, mai ales, gradul de ocurenţă al acestor tipuri de construcţii de tip frazeologic în discursul specializat.

Aceste clasificări ale termenilor medicali, cât şi ale unităţilor frazeologice, se constituie în egală măsură ca o contribuţie teoretică, cât şi aplicativă, având în vedere

BDD-V4352 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:58:38 UTC)

activităţile didactice (în cadrul cursurilor practice de predare-învăţare a limbajului românesc medical) cu studenţii medicinişti străini, oferind modele de prezentare a termenilor de specialitate, riguros sistematizate.

Scopul pentru care am propus în lucrare o tipologie detaliată a unităţilor frazeologice este de a contura câteva criterii de care să se ţină seama, pe de o parte, în stabilirea normelor de decupaj a acestor unităţi terminologice complexe din corpusurile mai ample de texte, iar pe de altă parte - de a oferi soluţii de înregistrare diferenţiată a unităţilor frazeologice în operaţiile de amplificare a băncilor de date terminologice cu noi informaţii şi nu în ultimul rând – de a contribui la diversificarea modalităţilor de descriere a termenilor în diverse lucrări terminografice.

BIBLIOGRAPHY

Bidu-Vrănceanu, Angela (coord.), Ene, Claudia, Savulescu, Silvia, Toma, Alice, *Lexic comun, lexic specializat,* Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, 2000.
Bidu-Vrănceanu, A., Călăraşu, C., Ionescu-Ruxăndoiu, L., Mancaş, M., Pană-Dindelegan, G., *Dicţionar de ştiinţe ale limbii* (DSL), Ediţia a II-a, Bucureşti, Nemira, 2001.
Bidu-Vrănceanu, Angela, Forăscu, Narcisa, *Limba română contemporană. Lexicul*, Bucureşti, Humanitas Educaţional, 2005.
Bidu-Vrănceanu, Angela, (coord.): *Terminologie şi terminologii*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, 2010.
Cabré, Maria Teresa, *Terminology, Theory, Methods and Applications*, Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins Publishing Company, 1999.
Ciobanu, Georgeta, *Elemente de terminologie*, Timişoara, Editura Mirton, 1998.
Chiş, Dorina, *Cuvânt şi termen*, Timişoara, Augusta, 2001.
Gross, Gaston, *Les expressions figée en français*, Paris, Ophrys, 1996.
Hristea, Theodor, *Sinteze de limba română,* ediţia a III-a, Bucureşti, Albatros, 1984.
L'Homme, Marie Claude, *La terminologie: principes et techniques*, Montréal, Presses de l'Université de Montréal, 2004.
Rey, Alain, „Les implications théoriques d'un dictionnaire phraséologique", în *La Locution, Actes du colloque international Université McGill*, Montréal, Montréal, éd. Ceres, 1984, p. 119.
Pitar, Mariana, *Manual de terminologie şi terminografie*, Timişoara, Editura Mirton, 2009.
Sârbu, Richard, „Descrierea sintagmatică a sensului lexical", în vol. *Buletin informativ metodico-ştiinţific*, III-IV, Timişoara, TUT, 1986, p. 99-115.
Sârbu, Richard, „Colocaţie şi coligaţie în sintagmatica lexico-semantică", în vol. *Filologie XXX*, 2, *Lingvistică*, Timişoara, TUT, 1987-a, p. 53-64.
Staicu, Simona Nicoleta, *Limbajul medical românesc actual. Perspectivă sincronică: sistem şi discurs*, Timișoara, Editura de Vest, 2016.

Corpus de texte medicale

Popescu, Eugen D., Ionescu, Ruxandra, *Compendiu de reumatologie*, Bucureşti, Editura Tehnică, 1998.
Sîrbu, Elena, *Kinetoterapia în afecţiunile reumatologice*, Timişoara, Editura Eurobit, 2007.
Sîrbu, Elena, *Contribuţii la studiul neurorecuperării în accidentul vascular cerebral ischemic,* Timişoara, Editura Eurobit, 2008.
Suciu, Oana, Poenaru, Dan V., *Recuperarea mersului în afecţiunile piciorului tratate ortopedico-chirurgical*, Timişoara, Editura Politehnica, 2011.

BDD-V4352 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:58:38 UTC)

Zolog, Alexandru, *Afaziile, semiologie, neurolingvistică, sindromatologie*, Timişoara, Editura Eurobit, 1997.

BDD-V4352 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:58:38 UTC)